

บทคัดย่อ

การศึกษาผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุต่อผลิตภาพของครัวเรือนเกษตรกรบนพื้นที่สูงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างอายุ การกระจายตัว และผลกระทบของสังคมสูงอายุต่อการดำรงชีพของผู้สูงอายุและเยาวชนในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงสังคมศาสตร์แบบผสมผสาน เก็บข้อมูลจาก 43 โครงการ ครอบคลุมประชากร 583 กลุ่มบ้าน 52,306 ครัวเรือน รวม 179,832 คน โดยมุ่งเน้นกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่จริงและยินดีเปิดเผยข้อมูลจากการศึกษาสถานการณ์สังคมสูงอายุพบว่าผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 15.49 ของประชากรทั้งหมด โดยส่วนใหญ่พบการกระจายตัวของผู้สูงอายุอยู่ในช่วงผู้สูงอายุวัยต้น (60–69 ปี) ร้อยละ 61.19 โดยมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ใช้แรงงานน้อย เช่น การปลูกพืชชนิดเดียว การใช้สารเคมีในเกษตร และการเพาะปลูกที่อาศัยน้ำฝน ทั้งนี้จากการศึกษาผลิตภาพของเกษตรกรผู้สูงอายุ จำนวนตัวอย่าง 402 คน ซึ่งได้จากการสุ่มกลุ่มบ้านที่มีสัดส่วนเกษตรกรผู้สูงอายุมากที่สุดในบริบทพื้นที่ 3 ลำดับแรก พบว่าผลิตภาพแรงงานส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำมาก (ร้อยละ 99.46) โดยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลิตภาพแรงงาน ได้แก่ ขนาดพื้นที่การเกษตร การอบรมทรัพยากร และการเข้าถึงเทคโนโลยี ทั้งนี้ ในด้านการปรับตัว พบว่าผู้สูงอายุร้อยละ 48.65 ยังคงใช้แรงงานอย่างเข้มข้นในกิจกรรมเกษตร ขณะที่อีกร้อยละ 51.35 เริ่มลดบทบาทการใช้แรงงานเนื่องจากข้อจำกัดทางสุขภาพ การลดลงของแรงงานเยาวชนและวัยกลางในพื้นที่ ซึ่งเกิดจากการย้ายถิ่นเพื่อศึกษาหรือทำงานนอกพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาแรงงานภายนอกมากขึ้น นอกจากนี้ แหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงมาจากการเกษตรเพื่อยังชีพ โดยมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 50,000 บาทต่อปี

ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์เบื้องต้นในการส่งเสริมอาชีพในและนอกภาคการเกษตรที่รองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสูงอายุ แบ่งออกเป็น 4 มาตรการ ได้แก่ (1) การสร้างเศรษฐกิจยั่งยืนและสวัสดิการที่ครอบคลุม เช่น การเพิ่มมูลค่าในห่วงโซ่อุปทาน การส่งเสริมอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว (2) การสร้างเศรษฐกิจเข้มแข็งผ่านการสนับสนุนผู้ประกอบการ การปรับปรุงการเข้าถึงบริการ และการเสริมสร้างทักษะใหม่ (3) การสร้างเศรษฐกิจที่พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก โดยเน้นการพัฒนาสวัสดิการที่เหมาะสมและการส่งเสริมเศรษฐกิจแบบร่วมมือ และ (4) การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนที่เปราะบาง ผ่านการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ทั้งนี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาครัฐจะช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนในการดำรงชีพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้สูงอายุในพื้นที่สูง

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, ผลิตภาพแรงงาน, พื้นที่สูง, สังคมสูงอายุ, ครัวเรือนเกษตรกร

Abstract

This study examines the impact of an aging society on household productivity among highland farmers, with a focus on analyzing the age structure, distribution, and effects of an aging society on the livelihoods of the elderly and youth in areas under the Royal Project-based Highland Development Project. A mixed-methods social science research approach was employed, collecting data from 43 projects encompassing 583 village groups, 52,306 households, and 179,832 individuals, focusing on residents who are currently living in the area and willing to provide information.

The findings revealed that the elderly population (aged 60 and above) constitutes 15.49% of the total population, with the majority (61.19%) being in the early elderly stage (60–69 years). Most elderly individuals are engaged in low-labor agricultural activities, such as monocropping, chemical-based farming, and rain-fed cultivation. From a sample of 402 elderly farmers selected from village groups with the highest proportions of elderly farmers in three distinct contexts, it was found that 99.46% of the respondents had very low levels of labor productivity. Key factors affecting labor productivity include agricultural land size, savings, and access to technology. In terms of adaptation, 48.65% of elderly farmers continue to work intensively in agricultural activities, while 51.35% have reduced their roles due to health limitations. Migration of younger and middle-aged individuals for education or employment outside the area has resulted in increased reliance on external labor. Most elderly farmers still rely on subsistence agriculture as their primary source of income, with an average annual income of less than 50,000 THB.

The study proposes four strategic scenarios to promote sustainable livelihoods in response to the aging society: (1) creating a sustainable economy with comprehensive welfare through value addition across supply chains and the promotion of service and tourism industries; (2) strengthening the economy by supporting entrepreneurship, improving access to services, and fostering new skills development; (3) developing an economy reliant on external support through appropriate welfare programs and collaborative economic models; and (4) enhancing the economy in vulnerable communities by improving infrastructure and upgrading grassroots economies. Collaboration between communities and government agencies, along with human resource development, is critical to ensuring the sustainability of livelihoods and improving the quality of life for elderly farmers in highland areas.

Keywords: Elderly, Labor Productivity, Highland Areas, Aging Society, Agricultural Households